

פרוייקט העלאת יהודי סוריה ולבנון
ראיון עם פראשי יעקב, תל-אביב
תאריך: 19.5.1999
מראיין: אריה כהן

אריה כהן: מר פראשי, בשלב הראשון אני מבקש שתספר לגבי החיים בחלב. מה ההורים עשו, מתי נולדת, נסיבות ההעפלה ארצה.

יעקב פראשי: אני נולדתי ב-1926 להורים, אבא שלי עסק בריפוד, שמיכות. בשביל זה יש לי את הנטייה להגיד "פריש" כ"פראשי". פראשי זה שמיכות.
 ש: מצעים.

ת: שמיכות. עם צמר גפן. זו היתה העבודה שלו. היתה לנו כלכלה ברוך השם, זאת אומרת מצבנו היה לא מהגדולים ולא מהנמוכים, אלא בינוניים. לפעמים היינו נעזרים מהדוד, אח של אבא שלי, שהוא היה רב בארגנטינה. הוא היה שולח כל ששה חודשים ... אבא. לא בשבילנו, אלא אבא, כלומר הסבא והסבתא, היו סמוכים אל שולחנו, אז הדוד מאמריקה היה עוזר לנו. אמא שלי היתה עקרת בית. אני למדתי בתלמוד תורה.

ש: אני מבין שכל זה היה בחלב?

ת: בחלב. אני מדבר רק על חלב.

ש: איזו שכונה?

ת: ... זאת היתה שכונה בדיוק ליד בית הספר תלמוד תורה. למדתי בתלמוד תורה. הלכתי שנה שנתיים ל"אליאנס". חזרתי לתלמוד תורה כי אבא שלי ז"ל רצה שאני אהיה קשור משהו למסורת.

ת: לא רק למסורת, אלא שאני אלך אחר כך לבית מדרש. משם ראיתי שזה, גמרתי תלמוד תורה, גמרתי את השנתיים באליאנס, הלכתי לבית מדרש של החכם עליו השלום משה טוויל והחכם שלמה זעפרני. לא התאקלמתי טוב. לא נקלטתי. אני בעצמי הרגשתי שאני לא נקלט. יצאתי לשוק להתחיל לעבוד. לא היו לנו אמצעים, לא היתה חנות, שום דבר, אלא עבדתי כשוליייה בחנויות מסחר. עד שראש הקהילה שהיה יאשיהו שמע, הוא היה מהמכובדים של הקהילה. ראש הקהילה בכללותה היה רחמן עבאדי וזה היה יאשיהו שמע.

ש: על אילו שנים אתה מדבר איתי עכשיו?

ת: אני מדבר איתך על שנת '38, '39, '40.

ש: אתה כבר בן 14?

ת: 13, 14. אז אני הלכתי ועבדתי אצל יאשיהו שמע. הוא היה סוחר גדול וייבא סחורות מחוץ לארץ ומכר אותן, לפי הזמנות. הוא היה כמו סוכן שאנשים היו באים אליו ורוצים מאה חבילות, מאתיים חבילות. אז היה דבר שקראו לו "באלה", זה ... מכותנה ...

ש: באלה?

ת: באלה זה חבילה. אז הוא היה מביא בכמויות אדירות ואנשים היו מזמינים כי הוא היה אז סוחר בלעדי שהיה מביא מבומביי.

ש: מהודו, בומביי?

ת: נכון. הוא היה מביא. אני הייתי מקבל את הסחורה, מכניס אותה למחסנים, למי שצריכים לתת אז ... מאחסנים לו. עבדתי אצלו ואז התחיל דבר אחד שקראו לו ... . התחילו לבוא יהודים מחלב, זקנים, שרצו לנסוע לישראל.

ש: הגיעו יהודים לחלב.

ת: לא. מחלב.

ש: אה, מחלב ביקשו להגיע לארץ-ישראל. למה? מה קרה?

ת: מפני שהמצב שם כבר ... . משנת '36 התחילה עליה מחלב לכיוון ישראל. הרבה אנשים שהילדים שלהם הלכו ... גם הם רצו כי אמרו שבישראל יש פרנסה, יש עבודה. זאת אומרת אדם יכול בישראל לחיות בכבוד כי הרבה אנשים שם בחלב היו חיים מגדבות. היו עוזרים להם מהקהילה ... כל מיני מקומות שהיו שולחים. יאשיהו שמע זה היה אחד שהיה מקבל כסף מחוץ לארץ, בעיקר מאמריקה, בעיקר ממשפחת שלום. שלום היה אחד העשירים באמריקה.

ש: איפה באמריקה? איזו ארץ?

ת: בניו-יורק.

ש: מהקהילה החלבית?

ת: הקהילה החלבית. היה שולח את הכסף ליאשיהו שמע. יאשיהו שמע כל יום חמישי בערב היה שולח. היה רב אחד, לא רב אלא חכם, דתי קצת, קראו לו חכם מאיר אשכנזי, היה נותן לו כסף ואומר לו – תחלק לעניים. לא היו באים אליו. הוא היה הולך לבית של חכם מאיר, דופק בדלת, נותן לו את הכסף ובורח.

ש: מתן בסתר.

ת: מתן בסתר. בדיוק. חכם אשכנזי ... והתחילו לבוא אנשים בשביל לנסוע לחוץ לארץ, רוצים עזרה לקנות כרטיסים כי הם מכרו את כל מה שהיה להם בבית. ממש מכרו דברים מהבית ... . אז היו באים ואומרים – מצבנו קשה, הכרטיסים עולים הרבה והמבריה [גם]. לא היה להם פספורט. כולם עלו בלתי – לגאליים. אז לא היה נותן להם. כמה עולה כרטיס, נניח היו שמונה נפשות, היה נותן עבור ארבעה כרטיסים. חצי. כעבור חודש עוד פעם היו חוזרים. [שאל אותם] מה קרה? [ענו] – נסענו לביירות והמבריה רצה יותר כסף. לא היה לנו, חזרנו. עוד הפעם. אין להם ממה לחיות כי מכרו את כל הדברים שלהם.

ש: עכשיו אתה מדבר איתי כבר על תחילת מלחמת העולם השנייה?

ת: בעיצומה.

ש: בעיצומה של מלחמת העולם השנייה. הבנתי.

ת: עוד הפעם היו באים. ראינו שאין תחליף לזה. קרא לי יום אחד ואמר – תשמע יעקב, אין תחליף. נוסעים, חוזרים, עוד פעם כסף. יכול להיות שלא נסיים בכלל. אלה אומרים שהם נוסעים, לוקחים את

הכסף, "אוכלים" אותו. קח את הכסף, לך עם האנשים האלה לתחנת הרכבת, תקנה להם כרטיסים, תן להם את הכרטיסים שיעלו לרכבת.

ש: תחנת הרכבת בחלב?

ת: בחלב.

ש: כרטיסים לכיוון ביירות?

ת: לכיוון ביירות. לא היה לנו כיוון אחר. בסדר. אז התלבשתי על הנושא הזה. כל יום בערך, לא בימי ראשון, [אלא] בשני, שלישי, רביעי. אלה היו הימים הקריטיים שאנחנו פשוט מאוד, הייתי נוסע לתחנת הרכבת "מחטת בגדאד". מחטה זה תחנה. תחנת בגדאד קראו לה.

ש: ברור. בחלב?

ת: בחלב. משם היו נוסעים לביירות. הייתי קונה כרטיסים. זה שמכר כרטיסים ... לפי הכמות, בתור הרגיל. פעם, פעמיים נתתי לו כמה גרושים בצד, אז היה מכניס אותי מאחורנית. [היה שואל אותי -] כמה? – אני רוצה שלושים כרטיסי נסיעה, עשרים כרטיסים. היה נותן לי ... את הכרטיסים והייתי נותן לו כמה גרושים ככה.

ש: לקופאי?

ת: לקופאי. בידיעתו של הבוס שלי, יאשיהו שמע. באתי ואמרתי לו – תראה, כרטיסים עלו לדוגמה 200 שקל, ונתתי 10 שקלים לקופאי שיוכל לתת לי את הכרטיסים ולא כולנו נעמוד ליד הקופה.

ש: אתה מדבר איתי כמובן על לירות סוריות.

ת: כן. אמר שבסדר.

ש: אגב, אתה אולי זוכר כמה אז עלה כרטיס מחלב לביירות ברכבת?

ת: ברכבת עלה אם אני לא טועה, אני זוכר טוב, זה עלה 35 לירות.

ש: 35 לירות סוריות לכרטיס אחד? זה לא הרבה?

ת: זה הרבה. אבל אל תשכח שזה

ש: מרחק של מאות קילומטרים.

ת: בסביבות 450 קילומטר, אתה מבין? ככה זה הלך. אחר כך בא ואמר ככה – הלך ברוך השם טוב פה. לא ידענו מה זה ... הלכתי ... אמר – יעקב, את חכם מאיר אשכנזי כולם מכירים. חכם מאיר אשכנזי שהיה בא לעניים ונותן להם כסף. כולם ידעו. [אמר -] אני רוצה שמישהו שלא מכירים אותו יבוא בשקט, יתן מה שיתן. ההוא [אשכנזי] גם חולה ומבוגר.

ש: כן.

ת: עשיתי רשימה, סידרתי לו רשימה מסודרת, מי זה ומי זה. ... אשכנזי. נעזרתי במוכתאר. המוכתאר היה ששון.

ש: ששון מה?

ת: ששון. לא זוכר בדיוק. היו שני מוכתארים, שניהם ששון. ששון אחד היה קצת מבוגר. ששון הצעיר הוא אבא של ראש עיריית חולון.

ש: אבא של מוטי ששון? אהה.

ת: אפילו הייתי אומר, אם הם יודעים שזה מצב מאוד קשה, זה מצב מאוד ש: אני מבין שעשית מין עבודה סוציאלית שם. הלכת לבדוק בבתים כל אחד מה המצב שלו או שהחכם מאיר נתן לך את השמות?

ת: חכם מאיר נתן לי. נעזרתי בששון השני, המוכתאר. נעזרתי בפרחי.

ש: פרחי מה? הוא היה גם כן מוכתאר או ראש קהילה, נכון?

ת: לא ראש קהילה. היה מין מוכתאר והיה מין עסקן בבתי המשפט.

ש: באיזו שכונה הוא גר?

ת: הוא גר ... הוא תיכף ומיד

ש: בחארת אל-יהוד?

ת: כן. אני גרתי ב... אבל הם גרו יותר למעלה. ששון המבוגר גר בבאב אל-פרג'. השני גר גם ב... הייתי נעזר ... והייתי בא לאנשים האלה ונותן את הכסף.

ש: אני רוצה לשאול כאן, אני מבין שלא ביקרת בבתים, לא בדקת באמת מה מצבם של האנשים.

ת: אחר כך התחלתי לבקר, לקראת דבר אחד – הייתי בא למשפחה [ושואל] כמה נפשות. אמרו שבע נפשות. שאלתי [שכנים] – כמה נפשות הם? – חמש נפשות.

ש: אה, היית שואל שכנים כדי לוודא.

ת: אז היו ככה, לפעמים מזויפים. למה? מה קרה? אז התחלנו לחלק קמח אוסטרלי.

ש: קמח אוסטרלי? מאיפה הגיע אליכם?

ת: זה הגיע מקנייה פרטית של הקהילה. זה היה כבר כמעט '41, '42. בעיצומה של המלחמה. אז היינו מקבלים. היינו מחלקים סבון ושמן וגם סוכר, לפי נפש. נתנו את כל המצרכים האלה לאחד שהיתה לו חנות מכולת, שניים בעצם. אחד היה אליהו חכים והשני לניאדו, אני צריך להיזכר [בשמו הפרטי]. לניאדו גם אדם [שעסק בזה]. אלה [האנשים] היו מקבלים קופונים מאצלנו – חמישה קילו קמח, שני קילו סבון, קילו סוכר. היה הולך לשם [לחנות], מביא לו ...

ש: את הקופונים האלה

ת: אנחנו חילקנו.

ש: אתם חילקתם לאנשים והאנשים הגיעו לבעלי חנות המכולת ולקחו את המצרכים. יש לי כאן שאלה לגבי אותו מתן בסתר שעשית קודם. מאיפה הגיעו הכספים לבוס שלך?

ת: אמרתי לך, מאמריקה.

ש: מה שאמרת, מאמריקה. הבנתי.

ת: לא רק משפחת שלום, אלא כמה משפחות.

ש: מהקהילה החלבית בברוקלין שבניו-יורק?

ת: מברוקלין. הם הכירו את המשפחה כי הוא, שמע, היה איש שאבא שלו ז"ל היה יום-טוב שמע. היה אדם אציל. אני זוכר דבר אחד. יום אחד הוא בא לתלמוד תורה לבקר. המנהל של בית הספר, של התלמוד תורה, זה היה חכם יצחק שחייבר. הוא בא, נכנס לכיתה ואמר – אתה רואה את הילד הזה? אני לא ידעתי

מה. – קום! קמתי. – אתה רואה מה כתוב על הלוח? [ראיתי] בקושי כי הייתי קצר-רואי. אז הוא, יום-טוב האב, אמר – אתה בא איתי מחר למקום זה וזה, תחכה לי בבאב ספרד, אני אקנה לך משקפיים.

ש: זה היה האבא של חבר הכנסת מנחם ידיד, לא?

ת: לא.

ש: אין שום קשר משפחתי?

ת: בכלל אין קשר משפחתי. אז הוא קנה לי משקפיים. זה היה בשבילי, ראיתי עולם. אני מספר לך שמשפחת שמע הייתה מוכרת למרות שהיו עוד עשירים. נחמד, ספרא, ספדיה, שעיו. אלה האנשים. אבל מברוקלין הכירו רק את יאשיהו שמע. גם מה שהקהילה נתנה, מתוך חלב, היו נותנים את הכסף לשמע והוא היה מחלק. זו לא היתה התעסוקה שלו לבד. אז היינו מחלקים את הקופונים. ככה אנשים לא היו באים כי אף אחד לא ידע על השני, שזה מקבל או לא מקבל. ככה התקדמנו ... עד שיום בהיר אחד אחותי באה ואמרה שבעלה, שהיה בודד בסוריה [כי] ההורים שלו גרו בישראל, אז הם רוצים לנסוע לישראל. לא היה להם מה, מה כבר יש להם שם ליהודים? הבתים לא שלהם, אין רכוש, מעט מאוד.

ש: אתה מדבר על חלב?

ת: על חלב. מעט מאוד אנשים שהיו להם בתים פרטיים, זאת אומרת ... השאר כולם בשכירות. לא רק שכירות ... אלא גם שכירות מההקדש של החלבים. זאת אומרת היה לנו ... בתים של ההקדש שאנשים עזבו. באו לרבנות ואמרו – אנחנו מציעים את הבית הזה ואת זה ואת זה, זה שלנו, אנחנו מעבירים לכם.

ש: להקדש של הקהילה היהודית של חלב.

ת: ... כולם היו לוקחים מההקדש. משלמים כמה גרושים. היה אחד שקראו לו חכם משה דיב-לניאדו. הוא היה אצלם. הוא היה אחראי על ההקדש. בתוך כל החומר שהיה אולי ראית שהוא קיבל אסמכתא מהרבנות שהחכם דיב-לניאדו נתמנה כאחראי על כל ההקדש של העדה החלבית.

ש: מי נתן לו את זה?

ת: הרבנות של חלב. אז הוא היה בא

ש: דרך אגב, הילדים שלו גרים היום בבת-ים?

ת: לא.

ש: אין לו בן שגר בבת-ים ואחד בתל-אביב?

ת: אחד בתל-אביב קוראים לו שאול.

ש: שאול, כן. עבד בקרן קיימת נדמה לי.

ת: שאול לניאדו זה הבן שלו. הוא היה אחראי על כל הווקף. האנשים האלה פשוט מאוד מה שהיה להם בבית, לא היה להם דבר כזה כמו פה, שלא ישנים על הארץ, ישנים על ממיטות. פה בארץ יש מיטות. שם לוקחים את המצעים על הרצפה וישנים. בחדר אחד יכולים לישון שמונה איש, תשעה איש. לא היו חדרים, זה לבנות, זה לבנים, זה ...

ש: כולם ביחד.

ת: ככה חיה הקהילה.

ש: אתה קודם סיפרת לי שאתה ארגנת מטעם הקהילה כרטיסים לאלה שרצו לצאת לכיוון ארץ-ישראל.

ת: נכון.

ש: האם היה איזה שהוא נציג מארץ-ישראל, מהיישוב היהודי, שעבדת איתו בשיתוף פעולה בענין?
אני שומע ממך לא.

ת: לא. בסוף.

ש: מה זה בסוף?

ת: בשנת '42, בסוף, בא אלינו יונה כהן.

ש: אוקיי, עוד מעט נגיע אליו. שאלה נוספת, האם כששלחת את האנשים, ערכת רישום מי נוסע, באיזה תאריך נסע?

ת: ... עשיתי רישום אבל זה היה זמני. מה זה זמני? זאת אומרת השבוע ביום ראשון נסעו עשר משפחות – לוי, כהן, וזה, וזה. גמרנו את הסיפור, אני יכולתי
ש: קרעת את כל הניירות.

ת: בכוונה. פחדתי שמא השלטונות, למרות שהשלטונות לא שמו לב במיוחד לזה ...

ש: עוד שאלה – אני מבין שעסקת בזה כמה חודשים טובים, נכון?

ת: כמה שנים.

ש: כמה שנים?

ת: שנתיים. מ-40' עד 42'.

ש: כמה משפחות עלו לדעתך, העפילו, בדרך הזאת לארץ-ישראל? חלק מהם אני מבין הגיע לביירות ויצא לאמריקה.

ת: לא. רק לארץ-ישראל.

ש: כמה משפחות בערך עלו דרך?

ת: דרכי עלו בסביבות 500 משפחות.

ש: מה הן עשו כשהגיעו לביירות בדרך כלל?

ת: בביירות ... עובר מאחד לאחד – אתה נוסע לישראל? – דרך ביירות, כן. – תלך לוואדי אבו-ג'מיל, יש שם את הקהילה. שם תשאל איזה בית מלון ... תגיד כמה אנשים יש לך ויבוא המבריח. קראו לו שמסה.

ש: הוא היה דרוזי?

ת: הוא היה מוסלמי. לא יודע. אנחנו לא הבדלנו אז. הוא היה המבריח לישראל. אני עליתי דרכו.

ש: גם אתה עלית דרכו? מתי החלטת באמת?

ת: כשראיתי שאחותי נסעה.

ש: איך היא נסעה? באותה דרך?

ת: בלתי-לגאלית באותה דרך.

ש: אני מתכוון לא באמצעות השליחים שבאו מארץ-ישראל, היהודים.

ת: שום דבר. מי שיגיד לך שהשליחים מישראל עסקו בעסק הזה, זה שקר וכזב. אף אחד לא עסק בעלייה.

הם באו לארגן את היהודים. מה זה לארגן? הביאו שירי ישראל, הביאו את השפה העברית.

ש: אמרת לי קודם שאתה זוכר שם את יונה כהן.

ת: עיתונאי של הפועל המזרחי.

ש: של "הצופה", עד כמה שאני זוכר.

ת: הוא היה עיתונאי של "הצופה" של הפועל המזרחי.

ש: חוץ ממנו היה שם עוד מישהו, שליח מארץ-ישראל, בחלב?

ת: לא. אם היו אז היו בסתר. אף אחד לא ידע מהם. הקהילה לא רצתה להתערב בזה בכלל.

ש: הקהילה לא רצתה להתערב בזה?

ת: בענין הזה שבאים שליחים מישראל. הרחיקו אותם ...

ש: למה?

ת: שתי סיבות. דבר ראשון, יונה כהן אולי פחות או יותר ככה, הכירו אותו כמה אנשים.

ש: הוא היה גם אני מבין עם

ת: דתי, עם כיפה. אבל שאר האנשים שהיו באים, הקהילה פחדה, לא רצתה להתעסק עם האנשים האלה.

פחדו, כי אם יתפסו או משהו ... לא רצו להתעסק עם זה. ככה זה נמשך.

ש: זאת סיבה אחת. סיבה שניה?

ת: סיבה שניה, ... לא היו עם כיפה ודתיים, לא רצו להתקרב אליהם. לנו יש ... אותי אני בלי כיפה. אבל

אני שומר מסורת. בחוץ לארץ לא ידענו מה זה כיפה. רק בבית הכנסת, בארוחות. היינו ... עם כיפה.

כולם היו דתיים. מה זה דתיים? מניחי תפילין, שומרי שבת, אוכל כשר. אבל ההתעסקות הזאת עם

הכיפות, "תראו אותי אני דתי", זה שקר. לא הלך. זו היתה הסיבה שלא רצו להתקרב אליהם.

ש: אתה זוכר שם מהשליחים האלה שמות מסויימים? אתה זוכר מישהו?

ת: לא. רק עם יונה כהן היה לי קשר. הוא התארח אצלי בבית, קיבלתי אותו. התארח אצל ...

ש: אצל מי?

ת: דיברו. זאב חוסני.

ש: חוסני זאב, כן.

ת: שמעת עליו?

ש: כן, כן.

ת: גם התעסק, היתה לו חנות של משקאות בבאחסיטה. אז הוא היה קרוב אליו. הם התקרבו. אולי היה

מישהו שלא ידענו עליו. יכול להיות שהיה לו עסק עם הפלמ"ח או אנשי הש"י. לא יודעים. זה היה נעלם,

אף אחד לא רצה לדעת מזה. גם אני שהייתי נותן כרטיס נסיעה ... לא היה לי נייר אחד בבית.

ש: שמרת על חשאי. תגיד לי, היה לך קשר עם חוסני דוד?

ת: כן. אבל לא, סתם.

ש: מין חברים כאלה?

ת: חברים.

ש: לא בעניני העפלה?

ת: לא, לא. למדנו שנינו בתלמוד תורה ומזה ההכרות צמחה. זאת ההכרות שלנו. אמרתי לך מקודם לניאדו

על מנת שתזכור ...

ש: כאמל?

ת: כאמל לניאדו. ... זה מה שאמרתי לך.

ש: אתה מדבר על המוכתארים?

ת: לא. אלה שחילקו את הקמח ואת השמן. היה עוד דבר אחד שהייתי מטפל בו, הכל בנוסף לעבודה שלי בעסק. אנשים היו הולכים למרפאה, כמו מרפאת קופת חולים. רופא, אחות, חלוקת תרופות. אז היו צריכים, העניים לא היו משלמים בעד תרופות ולא בעד רופא. [מי ש]מצבם היה קצת יותר טוב, שילמו כמה גרושים, ממש גרושים, לקבל תרופות. היה ... אם חס וחלילה צריך ניתוח, הקהילה עוזרת. ואז היו באים אלי, לבוס.

ש: שזאת אומרת?

ת: יאשיהו שמע. [אומרים לו -] יש לו ניתוח בבית חולים. [היה אומר -] טוב, כמה זה? לך לבית חולים זה וזה, תראה כמה כסף לשלם.

ש: הוא היה שולח אותך?

ת: כסף היה לי תמיד. היה לי ארון ברזל קטן כמו כספת. שמע כל פעם היה אומר – קח 500, קח 300, קח מאתיים, שים את זה אצלך, אם יצטרכו תתן להם. ככה זה עבד.

ש: היית מין עובד סוציאלי כזה.

ת: סוציאלי. עד שיום בהיר אחד קמתי ואמרתי ... לישראל. אבא שלי עלה איזה חצי שנה לפני.

ש: מתי?

ת: אבא שלי עלה ב-42', בהתחלה.

ש: מה שם אביך?

ת: שאול.

ש: הוא עלה בגלל המצב הכלכלי?

ת: נכון.

ש: לאן הוא עלה?

ת: עלה לישראל, לחיפה. אחותי גרה בחיפה אז הוא עלה אליה.

ש: כמה שנים לפני זה היא הגיעה לחיפה? היא הגיעה לפניו לחיפה.

ת: לפני.

ש: לפניך וגם לפני אביך.

ת: אבא שלי ...

ש: אה, יחד עם אביך?

ת: בדיוק.

ש: אני הבנתי שאחותך היתה כבר בחיפה.

ת: אחותי היתה בחיפה.

ש: השאלה שלי מתי היא הגיעה לחיפה.

ת: היא הגיעה שנתיים לפני אבא שלי.

ש: זאת אומרת ב-39'?

ת: בערך. ב-40'.

ש: למה היא נסעה לחיפה?

ת: אמרתי לך, ההורים של בעלה היו בארץ.

ש: מה שם המשפחה של בעלה?

ת: עזיזו נסים.

ש: והם היו כבר בחיפה?

ת: בחיפה.

ש: מה הם עשו בחיפה?

ת: הוא היה עובד עירייה. הוא נכנס לעבוד בעירייה. הם גרו ברחוב דג'אני.

ש: ליד מה זה?

ת: לא בהר הכרמל, בהדר. בירידה מהדר לכיוון העיר התחתית. שם היה רחוב דג'אני.

ש: זו היתה שכונה מעורבת יהודים וערבים?

ת: נכון. אז הוא בא אצלה. אני באתי וראיתי שאבא שלי נסע. [נשארנו] אני ואמא והאחיות, שתי אחיות.

אחות אחת נסעה גם כן. נשארתי אני ואמא ואחות. מה יש לנו לעשות? יאללה.

ש: איך עברת?

ת: רגע. לגיסי ז"ל היו שלושה ילדים.

ש: מי זה גיסך?

ת: יוסף ענטר. היה לו פספורט, ויזה. הגיע לארץ ... פספורט.

ש: זהו, בדיוק. איזה פספורט היה לו?

ת: היתה לו ויזה שנותנים מהסוכנות. היא קיבלה את זה מממשלת המנדט.

ש: למה? לכבוד מה? מה היה לו?

ת: הוא היה בארץ

ש: הוא היה עשיר?

ת: לא, לא עשיר. חייט. אבל הוא הכיר את ישראל. היו לו אחיות, דודים ודודות פה. הם שלחו אותו

לסוכנות. בא לסוכנות ואמר – יש לי אשה ושלושה ילדים ואשתי בהיריון. הרי היתה להם מכסה, אז נתנו

לו.

ש: נתנו לו סרטיפיקט אחד.

ת: נכון, בשביל כל המשפחה. כשאנחנו אמרנו שאנחנו נוסעים ואנחנו לא יודעים כלום, אז הוא אמר שגם

הוא נוסע.

ש: מה אמרת השם שלו?

ת: יוסף ענטר.

ש: כן.

ת: היה לו רישיון, זאת אומרת היה לו פספורט, אז הוא יכל לקחת גם רהיטים. לנו לא היו רהיטים. מה זה רהיטים? ארון בחוץ לארץ משאירים אותו. [אז לקחנו] את השמיכות, את הבגדים, כל מיני דברים. עשינו חבילות והוא לקח את הכל על שמו. הוא נסע איתנו עד ביירות, אני, אמא ואחותי והוא, אשתו והילדים.

ש: נסעתם ביחד עד לביירות?

ת: לביירות. בביירות נסענו לבית מלון. הוא הכיר את ביירות.

ש: מי מימן לכם את הנסיעה?

ת: אנחנו לבד.

ש: לבד, באופן עצמאי, בלי שום קשר עם מישהו מהארץ?

ת: שום דבר. הגענו לביירות, בביירות הוא לקח אותנו לבית מלון שעלה גרושים. נשארנו בבית המלון והוא הלך וחיפש את המבריק, חיפש את שמסה. מצא אותו ואמר לו, אז ההוא אמר לו – טוב, אתם תתכוננו, נעבור את השבת, יום ראשון נוסעים לישראל. בסדר. באמת ביום ראשון עשינו סימן בינינו ובין גיסי ז"ל.

ש: שנשאר בביירות?

ת: נשאר בביירות. הוא אמר שהוא לא עוזב את ביירות עד שאנחנו לא מגיעים לישראל ושולחים לו סימן.

ש: מה היה השם שלו?

ת: אמרתי לך, יוסף ענטר.

ש: אה, הוא נשאר ושלה אתכם ראשונים?

ת: נכון. אנחנו באנו ביום שני, לקח אותנו, יצאנו מביירות לכיוון צידון. נסענו בטנדר אזרחי. מצידון עד לגבול נסענו גם בטנדר.

ש: עד לאיזו נקודה בגבול?

ת: מצידון עד ג'דידה.

ש: ליד איזה ישוב יהודי מהצד השני זה?

ת: כפר גלעדי. שם הוריד אותנו. היינו כמה משפחות, לא רק אנחנו. היו עוד חמש משפחות שחלקן באו מדמשק, חלקן מחלב. זה היה בלילה, סביבות עשר בלילה.

ש: אתה זוכר את התאריך?

ת: לא.

ש: בערך?

ת: לא זוכר. זה היה באדר.

ש: של איזו שנה?

ת: תחילת 43'. הלכנו ברגל מג'דידה, והוא הלך קדימה. הלך, כל עשר דקות, רבע שעה – תתכופפו! כי אז היה עובר משמר הגבול. המשכנו עד שאמר לעצור, עצרנו. – תסתכלו, אתם רואים את האור? – כן. אנחנו נגיע לכאן. זה ישראל. באמת הלכנו עד שהגענו לכפר גלעדי. בכפר גלעדי היו שומרים ליד המחסום. פתחו לנו את השער, הכניסו אותנו, נכנסנו עד למקום שהיו מרכיזים את העולים שבאו מסוריה או מביירות.

ש: מה זה היה המקום הזה?

ת: קיבוץ כפר גלעדי.

ש: בסדר, אבל מה זה היה? מחסן?

ת: צריף ענק. מלא מיטות ומזרנים מקש וכמה שמיכות, כל אחד שמיכה או שתיים. היה מלא פרעושים ...

ש: נתנו לכם לאכול, לשתות?

ת: קודם כל לשחרר את המברית. קשרתי בחגורה שלושה קשרים, אמרתי לו – זה הסימן.

ש: חגורה של מכנסיים?

ת: כן, מבד. הוא האמין. זה היה הסימן. הוא ילך לגיסי ויקח את הכסף.

ש: כמה שילמתם לו?

ת: אני באמת לא זוכר. גמרנו איתו. בקיבוץ קיבלו אותנו. קמנו בבוקר, נתנו לנו לאכול. פעם ראשונה

שאני רואה מרגרינה. לחם, מרגרינה וריבה. נתנו לנו לאכול, גם צהרים הביאו לנו. הגענו לפנות בוקר.

אחר כך אמרו – היום לא אבל מחר אתם תסעו עד איילת השחר. נסענו עד איילת השחר. למחרת אוטובוס

בא ונסענו לאיילת השחר.

ש: בשלב הזה שאתם נמצאים בצריף הגדול הזה, דרך אגב, כמה מיטות היו ... בתוך הצריף הזה?

ת: חמישים מיטות.

ש: אתה זוכר איפה זה היה בכפר גלעדי? למעלה, למטה?

ת: למעלה. זה היה מקום מיוחד איפה שאיכסנו את העולים.

ש: היה מוסתר קצת?

ת: מוסתר.

ש: הבנתי. עשו לכם כשהגעתם איזה רישום, מישהו רשם את השמות?

ת: שום דבר. הגיעו אלינו שלושה בחורים מהפלמ"ח ואמרו – היום בערב אנחנו נוסעים.

ש: החליפו לכם בגדים?

ת: שום דבר. כלום. אותם בגדים. [שאלו -] יש לכם משהו? אמרתי – אין לנו כלום. כי הזהירו אותנו. אם

היה לנו כסף דחפנו את זה בנעליים. אם הבאתי סוכר, אז לקחו את זה, כי אמרו – אתם תעלו באוטובוס,

תעלה ביקורת ויראו. אז תיכף ... לקחו אותנו באוטובוס, שלחו אותנו – תעלו לאוטובוס הזה, הוא יביא

אתכם עד איילת השחר. הנהג יגיד [מתי הגעתם]. איילת השחר ... אל ... בסדר. הגענו לאיילת השחר.

ש: אני מבין ששלחו אתכם קבוצות קבוצות או כולם ביחד?

ת: כולם ביחד.

ש: אוטובוס אחד מלא?

ת: אוטובוס מכפר גלעדי לאיילת השחר. לא היתה בעיה.

ש: אבל יש בדרך מחסום אתה יודע.

ת: לא, אין. תיכף אני אסביר. הגענו לאיילת השחר, לקחו אותנו והכניסו אותנו למטע של תפוחי עץ, אני

זוכר את זה טוב, כי זה שיגע אותנו.

ש: למה זה שיגע אתכם?

ת: לראות מטע של תפוחי עץ. איפה ראית בסוריה?

ש: אהה.

ת: שם נתנו לנו אוכל, קיבלו אותנו יפה.

ש: היו אהלים במטע?

ת: רק אהלים.

ש: לכל משפחה?

ת: לא. [אמרנו לנו -] תיכנסו, תסתדרו לבד באהלים שם.

ש: האהלים היו

ת: טובים.

ש: צבאיים כאלה, גדולים?

ת: כן.

ש: כמה נכנסים בכל אהל?

ת: שמונה איש.

ש: אתה אומר שהיו שם הרבה אהלים?

ת: היו הרבה אהלים. בערך ששה אהלים. אחר כך נודע לי ששם ישבו חברי הפלמ"ח. זו היתה עונה שלא

היו חב'רה ... או בחופש או באימון. אמרו לנו – בערב אנחנו נוסעים מפה לראש פנה.

ש: באהלים היו מיטות?

ת: מיטות ושמיכה. זה הכל.

ש: חדר האוכל איפה היה?

ת: לא היה חדר אוכל. היו מביאים לנו.

ש: היו מביאים לכם את האוכל? מחלקים לפי משפחה?

ת: שמים אוכל – תאכלו!

ש: על השולחנות?

ת: אז איך?

ש: באהל אחד שהיו בו כמה ספסלים, שם היו שמים את האוכל.

ת: זה היה מין חדר אוכל.

ש: חדר אוכל לא ראינו. אחרי הצהריים, בערב, באו אלינו החב'רה ואמרו – יאללה, קדימה. ואז, מאיילת

השחר, הלכנו לכיוון ראש פנה.

ש: ברגל?

ת: ברגל. בלילה. עקפנו את תחנת המשטרה בראש פנה. שם היתה תחנת הביקורת הבריטית. הגענו לראש

פנה, הכניסו אותנו לבית הכנסת. ישבנו שם בבית הכנסת.

ש: בית הכנסת של המושבה?

ת: של המושבה.

ש: זה שבנה הברון רוטשילד?

ת: לא יודע.

ש: היפה, נכון? עם התקרה היפה?

ת: כן. התקרה היתה מפח. ירד גשם, השתגענו.

ש: בית כנסת שהתקרה שלו מפח?

ת: היה כולו מפח. זה לא היה בית הכנסת היחיד של ראש פנה. זה שלמטה. הגענו בשעה טובה, אחרי כמה

שעות הליכה. הגענו לראש פנה. למחרת בבוקר

ש: רגע, אתה אומר שהגעתם לבית הכנסת, הכניסו את כולכם, קבוצה של כמה?

ת: אנחנו היינו קרוב ל-18 איש.

ש: שלוש משפחות?

ת: לא. זה היה מפוצל. זה שתי אחיות, שלוש חברות, משפחה עם שלושה ילדים, ככה.

ש: הבנתי. 18 איש. שם מישוהו רשם את השמות שלכם?

ת: שום דבר.

ש: עוד לא מתעסקים איתכם בכלל?

ת: היו שלושת הבחורים האלה מהפלמ"ח. אחד לוזיה ואחד ששון והשלישי אני לא זוכר.

ש: איזה לוזיה, מנחם לוזיה?

ת: לוזיה מיסוד המעלה.

ש: לוזיה מיסוד המעלה?

ת: הוא נפטר.

ש: וששון?

ת: ששון. אלה היו החברים מהפלמ"ח שהיו מבריחים.

ש: שניהם היו סורים?

ת: לוזיה אני יודע שהוא סורי, אבל השאר אני לא יודע.

ש: כן.

ת: הגענו לראש פנה בבוקר. לראש פנה הגיעו איזה ארבעה או חמישה טכסים ואמרו לנו – אתם מפה,

אתם בפנים בשקט, עד טבריה. יש לכם כרטיסים פה, בטבריה אתם עולים לאוטובוס שנוסע לחיפה.

ש: אוטובוס של אגד?

ת: אגד. באמת הגענו, באו למחרת הטכסים, עלינו, הסיעו אותנו מראש פנה לכיוון טבריה.

ש: יש לי שאלה, אתם שילמתם על הכרטיסים מכפר גלעדי לאיילת השחר?

ת: הם שילמו.

ש: ועבור המוניות האלה, הטכסים?

ת: הם שילמו.

ש: לא ביקשו ממך?

ת: שום דבר. היו טכסים גדולים, יפים. בטבריה הביאו אותנו לתחנה המרכזית. הנהג של הטכסי אמר –

אתם רואים, זה האוטובוס לחיפה, תתפזרו בכל האוטובוס, אל תשבו כולכם ביחד. נסענו באוטובוס, זה

היה יום שישי כבר. באוטובוס נסענו דרך דליית אל-כרמל, לא לעבור את הצ'ק פוסט. הגענו דרך דליית אל-כרמל, האוטובוס ירד עד רחוב החלון בחיפה.

ש: מה זה שם?

ת: שם היה הסוכן של הסוכנות, שלוח.

ש: יצחק שלוח?

ת: לא יודע אם זה יצחק. שלוח.

ש: כן.

ת: עלינו למעלה, אמרו לנו – תעלו מפה. ברוך השם הכל

ש: אתה בטוח שזו היתה הסוכנות ולא ההסתדרות?

ת: ההסתדרות.

ש: אתה מתכוון להסתדרות.

ת: בנין ההסתדרות ברחוב החלון. עלינו למעלה – ברוך הבא, ברוך הבא! כל אחד שאלו אותו – מי יש לך פה? [ענה למשל] – יש לי פה בתל-אביב. אני אמרתי לו – יש לי אחות שגרה כאן בחיפה. – איך קוראים לה? – עזיזו. אמר – טוב! זה קרוב. היא גרה ברחוב דג'אני? – כן. – תלך ברגל, תרד במורד מהחלון ימינה, תשאל איפה יגידו לך. הגעתי לאחותי ביום שישי ...

ש: סלה לי פה שאני עוצר אותך, שלוח שהיה בהסתדרות, איך הוא התייחס אליכם? מה הוא נתן לכם? האם קיבלתם דמי קיום?

ת: שום דבר.

ש: לא קיבלתם שום דבר?

ת: כלום.

ש: איך הוא התייחס אליכם?

ת: כמו לכל עולה. התייחס אלינו לא בקבלת פנים כזאת [יפה]. - באת? טוב שבאת. לך, גמרת את ה... שלך. איפה אתה רוצה לגור? אמרתי לו שאני רוצה לגור בתל-אביב.

ש: הוא שאל אותך?

ת: כן. אמר – טוב, תגיע פה לאחותך ואז אתה תיסע לתל-אביב, שם תפנה לכרמי, ברחוב העלייה, איפה שעכשיו בית ספר "אורט" אם אני לא טועה.

ש: ברחוב העלייה בתל-אביב?

ת: רחוב העלייה בתל-אביב.

ש: איזה משרדים היו שם, של מה?

ת: של הסוכנות וגם של ההסתדרות. הוא אמר ששם ישנו כרמי ומשה רופא.

ש: כן.

ת: נשארנו איזה שבוע בחיפה. באה בת-דודה שלי ואמרה – יאללה, נוסעים לתל-אביב.

ש: אתה בטוח שזה היה משה רופא?

ת: יעקב רופא. משה רופא היה בחיפה. יעקב רופא, היה צולע, זכרונו לברכה.

ש: כן.

ת: באנו לתל-אביב, איפה ירדנו? פה.

ש: פה ברחוב אהרנסון בתל-אביב?

ת: כן, פה.

ש: ליד בית הכנסת הזה?

ת: בית הכנסת הזה היה מפה. מעבר לקיר היתה שם משפחת לוי, זה היה בן הדודה.

ש: בן-דודה שלך? פה ברחוב אהרנסון 6?

ת: אהרנסון 8.

ש: איך קראו לשכונה הזאת?

ת: שכונת מאה שערים.

ש: אה, זו שכונת מאה שערים פה? הבנתי.

ת: פה ירדנו. רחוב אהרנסון 8, אצל הדודה שלי.

ש: נתנו לכם כרטיסים כדי להגיע להנה?

ת: מאיפה? מחיפה?

ש: כן.

ת: שום דבר. כלום. אגורה.

ש: אגורה אפילו לא.

ת: הגענו לפה, תיכף ומיד בת הדודה שלי לקחה אותנו לרחוב עלייה. שם פגשנו את כרמי, אני זוכר את השם טוב.

ש: הוא לא היה סורי?

ת: לא. יעקב רופא היה סורי. באנו, אמרנו שבאנו מפה, באנו משם, אמר שבסדר. נתן לנו 40 ל"י, אמר שעם זה נסתדר.

ש: עכשיו כן נתנו לכם.

ת: עכשיו הוא נתן 40 ל"י.

ש: פלסטינאיות.

ת: כן.

ש: לפי מה הוא נתן 40 לירות?

ת: לא יודע.

ש: לך? למשפחה שלך?

ת: כן. אני, אמא, אחותי ואבא.

ש: זאת אומרת ארבעה איש. אפשר לומר לכל אחד עשר לירות פלסטינאיות.

ת: הוא אמר – קחו, תסתדרו. קודם כל שתהיה לכם איזו דירה, משהו. תבואו ניתן לכם עוד דברים.

לקחתי את הארבעים. לי היה, הבאתי איתי מסוריה כסף שהחבאתי אותו. גיסי הגיע כבר מביירות.

הסתובבנו פה ושם. אחותו היתה גרה בשכונת התקווה. הלכנו ושכרנו בית בשכונת התקווה, חדר גדול וחדר קטן, מטבח, שירותים. זה עלה לי 72 לירות לשכירות לשנתיים.

ש: 72 לירות פלסטינאיות לשכור בית לשנתיים? מה אתה אומר.

ת: כן.

ש: בשלב הזה כבר קיבלתם מהסוכנות אילו שהן תעודות?

ת: שום דבר. תיכף.

ש: אה, עוד מעט, הבנתי.

ת: 72 לירות, גיסי שכר לנו. עזבנו את הדודה.

ש: הדודה של משפחת לוי פה ברחוב אהרנסון?

ת: כן. עזבנו והלכנו לשכונת התקווה, לרחוב י"ח 36.

ש: למה דוקא באתם לשכונת התקווה?

ת: כל החלבים שם. שם היה הכי זול.

ש: כמה חלבים היו שם?

ת: מלא. לא יודע להגיד אבל מלא.

ש: היו להם שם בתי כנסת?

ת: בתי כנסת, בתים שלהם שבנו לבד.

ש: כמה בתי כנסת היו להם?

ת: שני בתי כנסת.

ש: של החלבים?

ת: של החלבים.

ש: ולדמשקאים היו עוד?

ת: דמשקאים לחוד.

ש: דמשקאים גרו לחוד? אבל גם כן בשכונת התקווה.

ת: נכון.

ש: ולהם היו בתי כנסת משלהם?

ת: גם כן ... אז, כשלקחנו דירה, מה נשאר? הלכנו לסוכנות. [גיסי] נתן פתק וקיבלנו חמש מיטות.

אחותי גם כן קיבלה מיטות ומזרנים מקש, צלחות אלומיניום, פרימוס, מזלגות וכפות ועוד כמה גרושים שנקנה אוכל.

ש: לכמה זמן?

ת: שבוע. שבת שלום, זה הכל. חתמת להם על מה שקיבלת, בזה נגמר עם הסוכנות. אף אחד לא דיבר

איתך.

ש: יותר אף אחד לא דיבר.

ת: גמרנו.

ש: לא הציעו לכם מקום עבודה?

ת: שום דבר. אני קמתי בוקר אחד אמרתי לבת הדודה שאני צריך לעבוד. אני אמרתי לה שאני מכיר את יונה כהן מהפועל המזרחי. הלכנו לפועל המזרחי ברחוב אחד העם 101 בתל-אביב. נכנסתי לשם, אני עוד הייתי בגיל של נער עובד.

ש: כן, נוער עובד.

ת: אמרו לי – תיכנס לפה, זה מטפל בנערים. באתי אמרתי – אני מכיר את יונה כהן, יש לי פתק ממנו.

ש: לקחת ממנו פתק?

ת: אז, בסוריה. אמר בסדר. הלך ומצא לי עבודה בסלילת חוטים. ברוך השם, יש לי כבר עבודה.

ש: איפה עבדת? איפה זה היה?

ת: רחוב סלמה פינת הרצל.

ש: של מי היה העסק?

ת: של אדם פרטי, גינצבורג. עבדתי בסלילה. היה שם בית חרושת לאריגה, אז בתוך בית החרושת היתה סלילה. ברוך השם, איך אומרים, קיבלתי קרוב ל-56 גרוש לשבוע, בשבוע הראשון. בשבוע השני באתי אליו ואמרתי לו – אדון גינצבורג, זה לא מספיק כסף. אמר לי – בשביל מה? אמרתי – בשביל לאכול. יש לי אבא, יש לי אמא. – תעבוד יפה, אני אתן לך. באתי בסוף השבוע הוא אמר לי – אתה תקבל 75. הייתי מבסוט. כעבור שבוע אמר – קח לירה. ככה עבדתי. עזר לי הרבה הבן-אדם הזה.

ש: היו במפעל הזה עוד עובדים חלבים, עולים חדשים?

ת: אף אחד.

ש: אתה היית היחיד?

ת: היחיד. כולם אהבו אותי כי הייתי עולה חדש. הייתי מדבר עברית משובשת. היו מבסוטים. היו שם הרבה אשכנזים והם קיבלו אותי יפה. יום אחד הלכתי עם החבר'ה שלי, היו לי חברים פה, [שאלו -] מה אתה עושה. אמרתי שאני עובד בסלילה. אמרו – מה? סלילה זאת עבודה של בחורות. לך תעבוד בליטוש מתכת, גלווניזציה וגם ליטוש. קיבלתי חצי לירה ליום. בסוף השבוע באתי עם שלוש לירות. הכל לאמא – קחי. הייתי משאיר לי כמה גרושים. עבדתי בליטוש מתכת וגלווניזציה, משם עברתי למפעל יותר גדול של אדם בודד, אבל עברתי מפעל. קראו לו גוזמן ברזילאי, בשדרות בן-ציון.

ש: ליד התחנה המרכזית?

ת: נכון. שם היה מקום רציני, הרווחתי טוב. באמת הרווחתי טוב. אז הייתי מקבל לירה ליום, בא בסוף שבוע מקבל עוד כסף כי היינו עובדים בקבלנות. ככה הרווחתי טוב ברוך השם. ... בא החבר שלי – בוא תיכנס להגנה.

ש: על איזו שנה אתה מדבר איתי עכשיו?

ת: '45. הצטרפנו להגנה. המטה של ההגנה היה איפה שהלכתי להישבע, ברחוב ביאליק, בית ספר ביאליק. קראו לו מטה 8.

ש: זה ברחוב לווינסקי?

ת: לווינסקי.

ש: מטה 8?

ת: כן. שם נשבעתי להגנה. ב-46' כבר קראו ... . בא איזה אחד ואמר לי – אתה מוזמן לבית פרמייר. באתי לבית פרמייר, הוא אמר לי – לא פה. אלנבי 101, שם בנין הועד הפועל. באתי לשם שאלתי על ... . אמרו לי שמואל טולדנו. באתי לשמואל טולדנו.

ש: זה שהיה אחר כך היועץ לענייני ערבים של ראש הממשלה?

ת: בדיוק. באתי אליו, הוא אמר לי – איך קוראים לך, מה שמך? פה יש לנו ... . אני צריך אותך לעבודה בש"י, אתה דובר ערבית.

ש: כן.

ת: מזה התחלתי להתגלגל. ב-אוגוסט 47' כבר עבדתי במנגנון של ההגנה, בש"י.

ש: איפה היה המקום, איפה היו המשרדים?

ת: בוועד הפועל.

ש: הוועד הופעל של ההסתדרות. אלנבי 101. למעלה?

ת: שם היה בנין ענק, למטה.

ש: למטה דוקא.

ת: למטה, קומה ראשונה. מצד ימין. בחדרון כזה. זהו, מאז, מהש"י נכנסתי לפלמ"ח. אני דובר ערבית, כותב ערבית. עלו עלי גם כן, התחלנו ... .

ש: היית שם במשרה מלאה? עבדת שם?

ת: עבדתי.

ש: כמה קיבלת שם?

ת: קיבלתי משכורת בדיוק כמו שקיבלתי בבית החרושת.

ש: לירה ליום?

ת: לא, כבר עליתי בדרגה. זה היה בערך לירה וחצי, לירה ששים, בערך.

ש: ליום.

ת: עשר לירות בשבוע. זה היה ברוך השם. עד שב-47', בהחלטת המדינה, כבר הייתי בהגנה על שכונת התקווה.

ש: מה זאת אומרת? היית הממונה על ההגנה בשכונת התקווה?

ת: לא. אנחנו היינו, לקחו אותי, אמרו – אתה בן השכונה? אמרתי שכן. – אנחנו מקימים מועדון נוער. קראו לו אז "השחר". זה היה מועדון נוער כמו גדנ"ע. אבל לא קראו לו מועדון השחר בשביל הגדנ"ע. היה לנו מועדון בשכונת התקווה על יד בית חנה רובינא. שם היה המועדון. היינו באים ועובדים במועדון.

ש: בשכונת התקווה היה בית חנה רובינא?

ת: כן, בשוק.

ש: זה היה מה שנקרא מרכז קהילתי או משהו כזה?

ת: שם היה גן ילדים ונעמ"ת, דברים כאלה. שם היה לנו מועדון. בערב היינו שייכים להגנה והיינו יוצאים להגן מהצד שלנו על שכונת התקווה. בערב המפורסם שהתנפלו על שכונת התקווה, זה היה ביום חמישי בערב.

ש: מי התנפלו? הערבים מיפּו?

ת: לא מיפּו. מסלמה. למחרת ביום שישי היתה התקפה של הערבים ...

ש: אתה מדבר איתי על אחרי הכרזת המדינה או אחרי ההחלטה באו"ם?

ת: ההחלטה באו"ם. הכרזת המדינה היתה במאי והחלטת האו"ם היתה כ"ט בנובמבר. אני זוכר את

התאריך הזה. למחרת התנפלו הערבים ואז האנגלים באו. נפלו לנו שלושה חבר'ה בשכונת עזרא.

ש: שהיא קרובה, שכנה לשכונת התקווה.

ת: נכון.

ש: נפלו שם סורים? שלושה חבר'ה סורים?

ת: אחד אשכנזי ושניים סורים. אלה היו החיים שלי. מאז אני בצבא.

ש: עברת לצבא קבע?

ת: צבא קבע.

ש: עד?

ת: 1974.

ש: היית גם כן במודיעין אני מבין.

ת: הייתי גם במודיעין, הייתי בעזה, הייתי בגדנ"ע היות שאני באתי מהנוער. השתחררתי מהצבא והלכתי

לעבוד במשרד החינוך. הייתי אמרכל של מחוז תל-אביב. אחר כך קיבלתי תפקיד במכרז סגן-מנהל מחוז.

ש: מטעם משרד החינוך?

ת: מטעם משרד החינוך. עבדתי עד '93, '94. עבדך הנאמן ... אז באתי לפה, מנחם תפס אותי יום אחד.

ש: מנחם ידיד.

ת: הבן שלו

ש: יום-טוב?

ת: אברהם. אבא שלו אמר לי שאין לו עבודה, אולי אני יכול ... אותו. קיבלתי אותו למשרד החינוך. עד

עכשיו הוא עובד במשרד החינוך.

ש: את אברהם ידיד קיבלת למשרד החינוך?

ת: כן.

ש: מנחם ידיד ביקש ממך?

ת: כן. אז מנחם ... - מה אתה עושה? בוא תתנדב אצלנו.

ש: ארגון יוצאי חלב.

ת: אז באתי לפה והתחלתי ... בהתחלה התעסקנו עם המלגות. היה אחד חביב קצב.

ש: תרשה לי שניה, לפני שנגיע לענין זה, לשאול אותך לגבי החיים בשכונת התקווה ושכונת עזרא

מבחינת שתי העדות, דמשקאים וחלבים. בענינים האלה אני רוצה לשאול כמה שאלות. קודם כל אני מבין

שהחלבים והדמשקאים חיו פחות או יותר בשכונת התקווה אבל בנפרד, נכון?

ת: מה זה בנפרד? כל אחד בבית שלו.

ש: כן, אבל לא היתה הפרדה בין הרחובות של החלבים והרחובות של הדמשקאים?

ת: אין דבר כזה.

ש: אבל אני מבין שבתי הכנסת היו נפרדים.

ת: נכון.

ש: כמה בתי כנסת היו לדמשקאים?

ת: שניים.

ש: ולכם שניים גם כן?

ת: כן.

ש: לפי הערכתך, משנת '45 עד '49, כמה חלבים היו וכמה דמשקאים היו בשכונת התקווה?

ת: אני לא יכול להגיד לך כמה, אבל היו ... לפני שבאו העיראקים, שכונת התקווה היתה בנויה משלוש

עדות – תימנים הכי הרבה, חלבים ודמשקאים. קצת ספניולים. זה הכל. ב-50' התחילו לבוא העיראקים.

ש: עד שבאו העיראקים, ככה להערכתך, כמה משפחות חלביות היו וכמה דמשקאיות? אני מבין, לפי מה

שאתה מספר לי, שחלבים היו יותר?

ת: כן, כי הדמשקאים הלכו לנווה שאנן. לא היה להם בית כנסת ... בית הכנסת ... חלבים הלכו למאה

שערים פה.

ש: רחוב אהרנסון?

ת: אהרנסון, הרב קוק, גאולה, דניאל, קראו לזה אז מאה שערים. בכל האזור הזה היו החלבים. לא הלכו

לשכונת התקווה, באו לגור פה.

ש: עד כמה להערכתך היו משפחות חלביות?

ת: בשכונת התקווה?

ש: כן.

ת: אפשר להגיד איזה אלפיים משפחות.

ש: אלפיים משפחות?

ת: כן.

ש: וכמה דמשקאים?

ת: פחות.

ש: 1,500?

ת: בערך.

ש: 1,500 משפחות?

ת: כן.

ש: הבנתי. כמה היו כאן בשכונת מאה שערים?

ת: היו הרבה הרבה. כל החלבים שגרו בתל אביב, זאת אומרת שהיו שייכים לתל אביב. לא היה חולון, לא

היה בת-ים. היה רק האזור הזה. כולם גרו כאן. הרב קוק, גאולה, מאה שערים.

ש: מאה שערים זה גם רחוב, נכון?

ת: כן. אהרנסון, רחוב דניאל, רחוב עזרא. אתה רואה את הבנין הזה? פה היו בתים של ארבע קומות. ארבעה, חמישה בנינים. הכל חלבים.

ש: אתה מתכוון ל... הראשונים ברחוב אהרנסון?
ת: נכון.

ש: 1,3,5.

ת: ואותו הדבר פה. בית המלון היה 2, 4, 6, 8. זה הכל היו אז
ש: הכל חלבים.

ת: הכל. בהמשך הרחוב ... רחוב הירקון חלבים. היו הרבה.

ש: כשאתה אומר הרבה זה 3,000 משפחות?

ת: בערך. יותר מהתקווה.

ש: איך הם היו מאורגנים פה מבחינת עזרה הדדית? אתה סיפרת לי קודם שאתה היית, עסקת במתן בסתר. היה פה ארגון מסויים, היו מוכתארים או משהו כזה?

ת: רק הוא, מנחם ידיד. הוא היה איש ... אבל בכל זאת הוא היה מתעסק עם עניני הקהילה.

ש: הוא היה מוכר?

ת: כן.

ש: הוא היה מה שנקרא מוכתאר או משהו כזה?

ת: לא מוכתאר אבל הוא היה מוכר.

ש: מוכר לאנשי הקהילה. הוא ישב באיזה מקום קבוע?

ת: לא.

ש: אז אם היתה בעיה למישהו, אגב איפה מנחם ידיד גר?

ת: ברחוב בן-יהודה.

ש: לא היום, אז.

ת: אז הוא גר בשכונת התקווה. לפני שכונת התקווה הוא היה גר כאן בסביבה הזאת.

ש: כאן במאה שערים?

ת: בסביבה הזאת.

ש: אני מבין שאם היה מישהו צריך או זקוק לעזרה, היה בא אליו?

ת: ... לא היה כסף. אז הוא לא היה עסקן של הקהילה. אם היו צריכים, לא היה גם מי שיעזור.

ש: כולם היו במצב לא כל כך טוב?

ת: אבל הסתדרו. אף אחד מאצלנו לא פשט יד. כולם עבדו.

ש: באילו עבודות?

ת: הכל. פועלי בנין, פועלי תעשיה, סוחרים. היה להם ברחוב מזרחי בתל-אביב ... כולו חלבים.

ש: חנויות?

ת: כן.

ש: למה?

ת: יבואנים של סחורות של בדים. היו מייבאים ומשווקים.

ש: אני מבין שהיו כמה בתי כנסת של חלבים פה ברחוב מאה שערים?

ת: זה בית הכנסת.

ש: היחיד?

ת: אחד של האנטבים. האנטבים גם כן היו קרובים לחלב, אז מי שלא יכל לבוא לפה הלך לשם להתפלל.

ש: איך קראו לבית הכנסת הזה?

ת: בית הכנסת של אברהם כהן.

ש: באיזה רחוב זה היה?

ת: מאה שערים. עד עכשיו ישנו.

ש: יותר מאוחר, בשנות החמישים והששים, איך היתה ההתפתחות מהבחינה הזאת? הגיעו עוד חלבים?

ת: הגיעו עוד חלבים. הם התפזרו כבר לכיוון חולון ובת-ים. יותר בחולון מאשר בת-ים. הלכו הרבה לחיפה, ירושלים, במוקדים.

ש: אתה יכול להגדיר לי למשל את המוקדים בירושלים?

ת: בירושלים יש לך את בית הכנסת של עדס. הוא מפורסם. שם ישנו יהודי אחד, תיכף אני אתן לך את השם שלו, שהתעסק בעניני הקהילה. יש שם בבית וגן מוקד רציני. יושב שם הרב יצחק זעפרני. [יש את בית הכנסת] בן-פורת יוסף, מי שבנה את זה זה חכם שרם.

ש: בעיר העתיקה אתה מתכוון.

ת: בעיר העתיקה. בן-פורת יוסף.

ש: גם שם היה מרכז של חלבים?

ת: כן. ירושלים יותר מאשר

ש: אתה רוצה לומר לי שבירושלים היו יותר חלבים מאשר באזור תל-אביב?

ת: לא, תל-אביב יותר. בתל-אביב זה היה המרכז של כל הארץ. בחיפה יש את רחוב סירקין.

ש: יש בית כנסת שם.

ת: ברחוב סירקין. שם יש לנו מרכז.

ש: יש בית כנסת שם?

ת: יש בית כנסת ברחוב סירקין.

ש: מי היה האחראי? מי היה ועד הקהילה או ראש הקהילה?

ת: לא היה ראש קהילה, היה ועד הקהילה. זה היה דוד מנג'ד, שלמה חמוי, אברהם אילני.

ש: עורך הדין?

ת: כן. משה רופא, אליהו רופא, ספדיה, לא זוכר את השם. היו שם, אלה היו מוכרים יותר. משפחת עזיזון, טוויל-דריג'ו.

ש: אתה אמרת לי עכשיו משפט שבחיפה היה ועד הקהילה. ככה אמרת, נכון?

ת: בערך ועד.

ש: פה בתל-אביב גם היה ועד?

ת: לא היה. מנחם מרכז את הכל שקוראים לו ... בכל הארץ. היום איפה שאתה הולך תגיד מנחם ידיד, מכירים אותו כי הוא חבר כנסת גם והוא עשה הרבה בשביל הקהילה.

ש: עכשיו אתה אומר לי שבשנת 93 אחרי שהשתחררת מקבע מנחם ידיד אמר לך לבוא להתנדב

ת: באתי. התחלתי להתעסק פה בהתחלה במלגות. ... הבחור שהתעסק לפניי קראו לו חביב קצב שהוא

עובד במשרד השיכון בירושלים. אחר כך הוא

ש: משרד השיכון או משרד הקליטה?

ת: השיכון. הוא עבד שם. הוא עזב פה.

ש: אז פה הוא עבד בהתנדבות?

ת: הכל בהתנדבות. אחר כך אני לקחתי את העסק.

ש: כמה שנים לפניך עסק בזה חביב קצב?

ת: בערך שלוש, ארבע שנים.

ש: בענייני מלגות?

ת: כן. אחר כך אני התעסקתי בענייני מלגות. אחר כך מנחם העביר לי את הטיפול במשפחות נצרכות.

קמחא ד'פסחא, ראש השנה. היה לי רישום כל משפחה כמה אנחנו נותנים, עוזרים, שולחים להם צ'קים

הביתה. עד שחליתי אז ביקשתי מעזרא ספדיה שיבוא לעזור לי. הוא איש צבא, אני איש צבא, מכירים

אחד את השני.

ש: הוא חלבי גם כן?

ת: כן. הוא חלבי ירושלמי ותיק. הוא נולד פה בערך. הוא בא והתחיל לעזור לי. כשחליתי הוא כבר התחיל

להתעסק עם זה.

ש: תגיד לי בבקשה, בשנים הקודמות ידוע לך על הקמה של ועד עזרה, מתן בסתר, כאן בקהילה? לא היה

אף פעם?

ת: לא.

ש: הכל מנחם ידיד? הוא ריכז את הכל?

ת: כן.

ש: הנושא הזה של מלגות, איך הייתם נותנים מלגות? לפי מה? איך הייתם מגיעים לאנשים שזקוקים

למלגות?

ת: אנחנו פרסמנו פעם, פעמיים באוניברסיטאות שכל החלבים הנזקקים והנצרכים ימלאו שאלונים ויבואו

לפה

ש: רק באוניברסיטה?

ת: באוניברסיטאות.

ש: אז רק במוסדות לימוד גבוהים?

ת: אקדמאיים.

ש: בכל הארץ?

ת: בכל הארץ. היו באים לפה, לוקחים שאלון, ממלאים אותו, ממלאים כמה אבא ואמא מרויחים, מה לומד הסטודנט. ככה לפי זה עשינו קריטריון וקבענו סכום. בהתחלה היה 500 והעלנו ל-750, ל-1,000.

ש: כל פעם העלתם את הסכומים.

ת: ראינו מה התעסקו של אז, מה האפשרות ... המצב של האב, הכנסת המשפחה ... עזרנו לו.

ש: נתתם יותר?

ת: לא נתנו יותר. זה הסכום. נתנו את הדרגה הגבוהה של 1,500.

ש: אז היו כמה דרגות?

ת: 1,000 ו-1,500. יש כאלה שלא ענינו להם. זה לא ... זהו.

ש: הבנתי. מתי התחלתם עם הענין הזה של מלגות בכלל? מתי השנה

ת: ... כמעט עשר שנים.

ש: מתוך מקבלי המלגות היו גם עולים חדשים?

ת: כן. בטח.

ש: מתי היו עולים חדשים מחלב?

ת: לפני איזה ארבע שנים היתה עליה.

ש: לפני ארבע חמש שנים היו עולים חדשים מחלב. כמה הגיעו?

ת: לא הרבה, אבל הגיעו בחורים שלמדו ופה השלימו את הלימודים שלהם.

ש: כשאתה אומר לא הרבה למה אתה מתכוון?

ת: תראה, זה לא כמויות. אתה יכול להגיד שלושים, ארבעים. כי הרוב בשנים האלה, לפני ארבע

חמש שנים, כולם הלכו לאמריקה.

ש: מה נתתם לעולים החדשים חוץ מאשר מלגות לתלמידים?

ת: שום דבר.

ש: יש עוד מה שנקרא מתן בסתר?

ת: להם לא היה צורך.

ש: קמחא ד'פסחא ובהגים, לפי מה נתתם?

ת: גם כן לפי מצב משפחתי.

ש: איך אתה מוודא שהמצב המשפחתי של מישהו הוא כזה?

ת: עשינו ... ושלחנו אנשים לבדוק מה עושים, מה המצב.

ש: מתי?

ת: עשינו את זה עכשיו ועשינו את זה לפני שלוש שנים.

ש: סקר משפחות?

ת: הסטודנטים שקיבלו מלגות, אתה לוקח טופס, אתה הולך לבקר אצלו בבית לראות מה המצב, ממה הוא

חי. ... כולם חיים מביטוח לאומי, פנסיה מועטה, בקושי המצב בבית ככה. לא נכשלו. עד עכשיו לא

נכשלו.

ש: מה תפקידו של דוד גינדי כאן במערכת?

ת: דוד גינדי התעסק אז עם העליה מחלב.

ש: מתי?

ת: הוא היה מטפל בסוכנות ומשרד השיכון.

ש: אילו שנים?

ת: עד לפני שלוש, ארבע שנים הוא התעסק עם כל זה.

ש: מאיזו שנה?

ת: לא יודע כי אני לא הייתי פה.

ש: יש עוד פעילים שעוסקים?

ת: משה כהן.

ש: לעניני מורשת אבל.

ת: כן.

ש: חוץ ממנו?

ת: יש את חברי הוועד אבל לא מתעסקים בדברים שאני מתעסק בהם.

ש: אתה מתעסק בעניני מלגות.

ת: מלגות ועזרה.

ש: אתה קובע בעצם על פי השאלונים מי זכאי ...

ת: נכון.

ש: אין איזו ועדה?

ת: ... לבד. הבאתי את זה לאישור של מנחם ושל משה כהן, עברו [על זה] ואישרו. יש תנועת עזרה ...

קובעים ואף אחד לא חולק עלינו.

ש: אתם עכשיו הוועד שקובע. ממתני זה התחיל?

ת: לפני שנתיים.

ש: כבר שנתיים אתם עושים את זה?

ת: כן.

ש: אז אתם עכשיו שנתיים כבר אחראים לעניני מלגות ואתם קובעים מי זכאי מי לא זכאי.

ת: כבר שנה שלישית ...

ש: ואתם מביאים לידיעתו, נותנים לו את הכבוד.

ת: להגיד את המילה האחרונה.

ש: כאילו המילה האחרונה שלו.

ת: אבל אנחנו מכבדים אותו.

ש: חוץ מהענין הזה של מלגות, עזרה למשפחות, יש כאן עוד פעילות שנוגעת לעניני עזרה למשפחות

נצרכים? חס וחלילה מישהו צריך ניתוח או משהו בסגנון הזה.

ת: אם זה קורה זה מעט מאוד.

ש: אבל אם כן?

ת: אם כן אנהנו אומרים למנחם. למנחם יש קופה משם הוא נותן כמה שאפשר.

ש: אז יש לו קרן נוספת?

ת: אצלו.

ש: הבנתי.